

УДК 320.322

Ситников М.М.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Запорізького національного технічного університету*

Мелещенко А.І.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Запорізького національного технічного університету***АДАПТАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС ДО ПРОЦЕСІВ
РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ****ADAPTATION OF THE EU INNOVATION POLICY TO PROCESSES
OF REGIONAL SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

Розглянуто структуру побудови інноваційної системи та головні напрями інноваційної політики ЄС. Проаналізовано та визначено динаміку інноваційної та інвестиційної діяльності Запорізького регіону. Виявлено головні проблеми зниження інноваційно-інвестиційної активності в економіці області. На підставі аналізу європейського досвіду інноваційного розвитку запропоновано шляхи активізації інноваційно-інвестиційних процесів в Україні. Показано ефективність співпраці з головними країнами – продуцентами високих технологій для адаптації передового досвіду до національних умов. Зроблено висновки щодо заходів із підвищення активності інноваційно-інвестиційних процесів для структурної перебудови економіки та підвищення ефективності виробництва.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, інноваційна політика, Європейський Союз, Запорізький регіон, ефективність, розвиток, проблеми.

АННОТАЦИЯ

Рассмотрены структура построения инновационной системы и основные направления инновационной политики ЕС. Проанализирована и определена динамика инновационной и инвестиционной деятельности Запорожского региона. Выявлены основные проблемы снижения инновационно-инвестиционной активности в экономике области. На основании анализа европейского опыта инновационного развития предложены пути активизации инновационных и инвестиционных процессов в Украине. Показана эффективность сотрудничества с основными странами – продуцентами высоких технологий для адаптации передового опыта к национальным условиям. Сделаны выводы о мероприятиях по повышению активности инновационно-инвестиционных процессов для структурной перестройки экономики и повышения эффективности производства.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, инновационная политика, Европейский Союз, Запорожский регион, эффективность, развитие, проблемы.

ANNOTATION

Geographical structure and dynamics of foreign direct investments (FDI) in Zaporizhzhya region have been analyzed in the article. The structure of the innovation system and the main directions of the EU innovation policy have been considered. The dynamics of innovation and investment activity of the Zaporizhzhya region has been analyzed and determined. The main problems of the reduction of innovative investment activity in the region have been identified. On the basis of the analysis of European innovative development, ways of activating innovation and investment processes in Ukraine, effective cooperation with the main countries producing high technologies and adapting best practices to national conditions have been suggested.

Keywords: foreign direct investments, investment politics, European Union, Zaporizhzhya region, efficiency, development, problems.

Постановка проблеми. Регіональний соціально-економічний розвиток в умовах реформування та європейської інтеграції є пріоритетом, тому що гармонічно поєднує загально-державну мету економічного зростання України з інтересами всіх верств і груп населення. Важливим інструментом реалізації прискореного соціально-економічного розвитку є перехід економіки до ефективної інноваційної політики з використанням досвіду інноваційної політики Європейського Союзу. Враховуючи сучасні тренди економічного розвитку, в країнах ЄС приділяють велику увагу інноваційній діяльності, яка забезпечує конкурентоспроможність у світовому економічному просторі. Інноваційна політика ЄС спрямована на вдосконалення механізмів і засобів стимулювання інноваційної діяльності на всіх рівнях, а також забезпечення інституційної підтримки науково-технічного рівня розвитку із застосуванням таких механізмів, як науково-технічні парки, наукові, технічні, інвестиційні центри та інкубатори, венчурні компанії тощо. Суттєву роль при цьому відіграє фінансування інноваційної діяльності [1]. Особливе місце в інституційній системі інноваційного розвитку в ЄС слід відвести інноваційним кластерам, які разом із технологічними платформами є основним механізмом упровадження інновацій. Стратегія розвитку ЄС побудована на пріоритетах інтелектуального, сталого та соціально-інтегрованого зростання у межах інноваційного союзу, що забезпечить не тільки розвиток науково-технічної й інноваційної політики, а й буде сприяти вирішенню основних проблем людства, пов'язаних з охороною здоров'я, демографією, кліматом та ефективністю використання ресурсів [2]. Одним із важелів науково-технічного прогресу, ефективної господарської діяльності, економічного і соціального розвитку регіонів і країни у цілому, що забезпечує реалізацію людиноцентричної концепції, є прискорення інноваційно-інвестиційних процесів [3]. Враховуючи те, що Запорізький регіон має значну частку в економічному потенціалі країни й є регіоном-доно-

ром, вирішення проблем регіонального інноваційно-інвестиційного розвитку, спрямованого на ефективне соціально-економічне зростання, є актуальним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив інноваційного розвитку і прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на соціально-економічний розвиток економічних систем, окремих регіонів і країни у цілому тривалий час досліджують вітчизняні й іноземні науковці. Роботи таких зарубіжних учених як Н. Креспо, М. Бломстрема, Дж. Даннінга, Л. Алфаро зробили значний внесок в розроблення теоретичних та практичних концепцій ПІІ й інноваційного розвитку. Аналізу інноваційної та інвестиційної діяльності на загальнодержавному та регіональному рівнях, фінансуванню і функціонуванню інноваційних структур присвячено дослідження таких вітчизняних учених, як: О. Амоша, В. Геєць, А. Філіпенко, О. Шнирков, О. Рогач, Ю. Макогон, Л. Тимошенко, В. Денисюк, О. Андросов, А. Даниленко, Л. Федулова, І. Одотюк та ін. Однак нині регіональна інноваційно-інвестиційна діяльність в Україні має низку проблем, тому вивчення та адаптація до національних умов інноваційної політики країн Євросоюзу для прискорення та активізації економічного розвитку є актуальними і доцільними.

Мета статті полягає у тому, щоб на підставі дослідження інноваційної політики ЄС, аналізу ефективності економічного розвитку, проблем інноваційних процесів та загальної динаміки надходження інвестицій у Запорізьку область визначити та запропонувати шляхи підвищення темпів регіональної інноваційно-інвестиційної діяльності, зростання соціально-економічного добробуту регіону та країни у цілому. Відповідно до мети, у роботі було поставлено такі завдання: дослідити побудову та особливості інноваційної політики ЄС; проаналізувати сучасний стан інвестиційної та інноваційної діяльності Запорізького регіону; розробити пропозиції щодо активізації регіонального інноваційно-інвестиційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У країнах – членах ЄС інноваційний розвиток побудований на ефективній взаємодії організаційно-правових, інформаційних, фінансових та інституційних складників, а основою економічного розвитку є взаємодія регіональної влади, яка займається розвитком інноваційної інфраструктури і кластерною політикою, та держави, що задіяна у вирішенні національних проблем. При цьому регіональний економічний розвиток, започаткований на наукових дослідженнях, новій техніці та інноваціях, є пріоритетним [4]. Інноваційна політика ЄС основана на розробленні нормативних документів, призначених для підтримки інновацій та розвитку підприємницької діяльності й виваженої стратегії розвитку, яка передбачає стійке, всеосяжне економічне зростання [5]. У Договорі про Євро-

пейський Союз щодо політики в галузі науки, техніки і технологій визначено мету – науково-технологічна та інноваційна консолідація для вирівнювання рівнів науково-технічного і технологічного розвитку країн Співтовариства шляхом активної співпраці, а також участі в науково-технічних програмах Європейської Комісії. Регулювання інноваційної діяльності базується на скоординованій співпраці у таких напрямках:

- утворення інституційно-адміністративних структур;
- проведення широкої інформаційної кампанії з проблем нововведень;
- організація інфраструктурного забезпечення інновацій;
- застосування механізму аналізу та прогнозування пріоритетних напрямів розвитку інноваційної стратегії;
- забезпечення фінансування розробок та втілення нововведень.

Ці напрямки та сучасна європейська науково-технічна політика в країнах ЄС та асоційованих країнах успішно реалізуються у рамках програми розбудови Європейського дослідницького простору (European Research Area, ЄДП), Стратегії «Європа – 2020», ініціатив «Інноваційний союз», «Європейський науковий простір» (ЄНП) та «Інноваційна ініціатива – 2000» [4; 6]. Однією з головних цілей Стратегії «Європа – 2020» є залучення витрат на наукові дослідження та розробки в обсязі 3% від ВВП (інтенсивність R&D). Згідно з інноваційним табло, чотири країни ЄС належать до лідерів інновації, досягають та перевищують даний показник: Фінляндія (3,78%), Швеція (3,37%), Данія (3,09%), Німеччина (2,84%). Найменший показник – у Кіпрі, Словаччині, Румунії та Болгарії (від 0,48 до 0,68) [7]. Рівень інноваційного розвитку країн ЄС характеризується такими показниками, як людські ресурси, зв'язки та підприємництво, фінансування та підтримка інновацій, відкритість та ефективність наукових досліджень, інтелектуальні активи та ін. Кожна з країн має переваги за тим чи іншим критерієм [8]. В Україні не визначають рівень інноваційного розвитку згідно з принципами Європейського інноваційного табло, але ж динаміка економічного розвитку країни, яка тісно пов'язана з інноваційною активністю, показує недостатню державну підтримку інноваційної діяльності.

Запорізька область разом із Дніпропетровською належать до Придніпровського суспільно-географічного регіону, який об'єднує 11,5% населення і 9,8% території України. У регіоні знаходяться 111 наукових організацій (8,5% в Україні), в яких працює 16 986 (12% в Україні) наукових працівників, 44,7% з яких – це дослідники, які виконують 13% обсягу наукових і науково-дослідних робіт в Україні. У регіоні діє 41 вищий навчальний заклад. Чисельність кандидатів і докторів наук, зайнятих в

економіці України, становить 9,1% і 8,7% відповідно. Гранти на наукову роботу від міжнародних фондів отримали 95 наукових працівників (6,9% в Україні) [9].

Запорізька область є однією з тих, які становлять основу індустріального і аграрного потенціалу України. В області є майже всі основні галузі промисловості: електроенергетика, металургія, машинобудування, металлообробка та хімія; діє понад 160 потужних промислових підприємств. Протягом останнього часу інноваційно-інвестиційна політика місцевої влади і місцевого самоврядування регіону спрямована на збільшення обсягів залучення інвестицій та інновацій в економіку області, реалізацію економічно та соціально важливих для регіону інноваційно-інвестиційних проектів із залученням усіх джерел ресурсів, основними з яких залишаються власні кошти підприємств, кошти державного та місцевого бюджетів, ресурси фінансово-кредитних установ, іноземні інвестиції тощо. Реалізація різноманітних заходів повинна сприяти активізації економічного розвитку за рахунок усіх джерел фінансування. Суттєвий поштовх у розвитку регіональної інноваційно-інвестиційної політики може надати використання та адаптація до регіональних умов досвіду Європейського Союзу. На сучасному етапі регіональна і національна інноваційна політика повинна органічно об'єднувати та використовувати європейський досвід, сконцентрований під час розроблення ЄДП та ЄНП на ефективному використанні матеріальних ресурсів, наукового потенціалу, досвіду та досягнень регіональної та національної науково-технічної діяльності шляхом створення наукового простору, обміну знаннями, технологіями та забезпечення мобільності наукових кадрів [10]. Структура іноземних інвестицій у Запорізьку область показує, що лівову частку становлять прямі іноземні інвестиції (97–98%) [11]. З табл. 1 видно, що починаючи з 2013 р. в регіоні спостерігається стала тенденція до зменшення прямих іноземних інвестицій.

Це пояснюється низкою таких об'єктивних причин, як зовнішня агресія, визначеність економічної і банківської політики, нестабільність адміністративного, митного та податкового законодавства, що заважає залученню не тільки

системних, а й невеликих іноземних інвесторів.

Аналіз розподілу прямих іноземних інвестицій у регіон за географічною структурою показує, що в область надходять інвестиції з понад 50 країн світу. До десятки основних країн інвесторів, на які припадає 95% загального обсягу ПІІ (млн. дол. США), входять: Кіпр – 436,0, Швеція – 169,9, Республіка Корея – 150, Естонія – 31,2, Ірландія – 29,7, Панама – 20,7, Словаччина – 19,1, Швейцарія – 12,2, Бермудські Острови – 9,7 та Нідерланди – 6,4 [13].

Обсяги надходження ПІІ в економіку регіону з країн ЄС та СНД (табл. 2) показують, що кількість інвестицій з Європейського Союзу значно перевищує інвестиції з країн СНД.

За надходженнями прямих іноземних інвестицій Запорізька область у 2016 р. посіла дев'яте місце, але, згідно з даними рейтингового агентства «Євро-Рейтинг», у 2017 р. поліпшила показник інвестиційної активності та зайняла третє місце серед регіонів України. Нині рейтинг інвестиційної ефективності області оцінюється на рівні *ine B* (високий) [15]. На підставі методики [16] за індексом інвестиційної привабливості регіони України можна поділити на чотири групи:

- 1) пріоритетної інвестиційної привабливості (Львівська, Івано-Франківська, Одеська, Вінницька, Дніпропетровська області, м. Київ);
- 2) досить високої інвестиційної привабливості (Волинська, Харківська, Чернігівська, Житомирська, Тернопільська, Запорізька області);
- 3) середньої інвестиційної привабливості (Київська, Рівненська, Сумська, Миколаївська, Черкаська, Хмельницька області);
- 4) низької інвестиційної привабливості (Полтавська, Кіровоградська, Закарпатська, Херсонська, Чернівецька, Донецька та Луганська області).

Незважаючи на те що за показником інвестиційної ефективності область посідає третє місце серед регіонів України і тут працює 2,1% вкладеного в країну прямого іноземного капіталу, для прискорення соціально-економічного розвитку цього недостатньо. Регіон досі сприймається іноземними інвесторами як не зовсім сприятливий для інвестування. Серед основних причин, через які інвестори не проявляють зацікавленості у розміщенні капіталу як у

Таблиця 1
Обсяги ПІІ в економіку Запорізької області з 2011 по 2017р. (млн. дол. США) [12]

Роки	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 на 01.10.17
Обсяг ПІІ	939,9	975,7	1144,	1124,7	885,2	931,7	927,1

Таблиця 2
Динаміка ПІІ у Запорізьку область із країн ЄС та СНД у період 2006–2016 рр.

Роки	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Країни ЄС	73,4	76,2	79,7	75,1	73,2	76,7
Країни СНД	0,8	0,7	0,9	0,9	–	–
Інші країни	25,8	23,1	24,0	24,0	26,8	23,3

Джерело: складено авторами за [14; 15]

Запорізький, так і в інші регіони, слід виділити такі:

- територіальна близькість до військового конфлікту на сході країни;
- недостатньо розвинута інвестиційна інфраструктура;
- не дуже сприятливий діловий клімат та діловий оптимізм;
- недостатня відкритість влади та високий рівень корупції;
- неефективність державних органів та складні адміністративні процедури;
- відсутність дієвого механізму правового захисту інвесторів від боржників та недобросовісних партнерів;
- відсутність реформування судової системи;
- непередбачуваність економічної політики уряду та НБУ.

Недостатньо високий рівень надходження іноземних інвестицій в інноваційні проекти можна пояснити невідповідністю сучасного стану технологічного розвитку виробництва в регіоні вимогам створення та функціонування інноваційної моделі економіки. Більшість галузей виробництва має низький технологічний уклад, морально та фізично застаріле обладнання, технології, що не забезпечують конкурентоспроможності продукції та послуг на внутрішньому й зовнішньому ринках і матеріальних основ для підвищення життєвого рівня населення і його добробуту, не створюючи при цьому науково-технічних та економічних передумов до європейської інтеграції. Крім того, низькі темпи інноваційної діяльності пов'язані з недостатністю фінансування інноваційних проектів у галузях виробництва та на підприємствах.

Інноваційна активність промислових підприємств Запорізької області починаючи з 2013 р. стало знижувалася (табл. 3). Питома вага підприємств, що були зайняті інноваціями, знизилася з 29,8% у 2012 р. до 20,9% у 2015 р. Загальна сума витрат на інновації з 2011 р. знизилася майже у сім разів (із 100 682,6 тис. дол. США в 2011 р. до 14 693,4 тис. дол. США в 2015 р.), при цьому з 2013 р. на інноваційну діяльність витрачалися переважно власні кошти підприємств. Низькою є також питома вага реалізова-

ної інноваційної продукції в обсязі промислової (у середньому 2,4%). Чисельність працівників, задіяних у виконанні науково-дослідних робіт, із 2011 по 2016 р. знизилася майже на 30%. Кількість кандидатів наук зменшилася утричі, а докторів наук – удвічі (табл. 4).

Таким чином, аналіз інвестиційно-інноваційної діяльності Запорізького регіону показує необхідність розбудови та активізації інноваційного напрямку інвестиційних процесів, що сприятиме економічному зростанню регіону. До головних проблем, що перешкоджають ефективному переходу регіональної економіки на розвиток інноваційної політики, можна віднести такі:

- порушення під час трансформаційного періоду інноваційного потенціалу суспільства, що виразилося у суттєвому зменшенні доходів та, відповідно потоків капіталів суб'єктів господарювання і занепаді на цій основі крупних наукових та науково-промислових комплексів, які й досі не відновили свій потенціал;
- відсутність дієвого механізму адаптації національних інноваційних пріоритетів до стратегії інноваційного розвитку ЄС;
- відсутність розвинутого ринку прогнозів технологічного розвитку, формування спектру пріоритетів у традиційних галузях економіки;
- відсутність належного фінансування фундаментальних наукових досліджень із боку держави;
- недосконалість податкової системи, високі ціни кредитних ресурсів, нерозвиненість фондового ринку;
- низький рівень реальних доходів населення, що звужує базу кредитних ресурсів та внутрішні ринки через низький рівень споживання;
- недостатня увага соціально спрямованим інноваційним проектам;
- нерозуміння природи інновацій як системного процесу, який реалізується та управляється такими інструментами, як вільні економічні зони, території пріоритетного розвитку, технопарки, венчурні компанії, інвестиційні центри та інкубатори.

Сукупність стримуючих екзогенних факторів (дефіцит ресурсів, відсутність бажання

Таблиця 3

Інноваційна активність промислових підприємств Запорізької області

Роки	2011	2012	2013	2014	2015
Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	27,6	29,8	28,8	22,9	20,9
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	18,3	17,8	18,0	15,9	19,2
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	3,2	2,2	2,3	1,7	2,6
Загальна сума витрат на інновації, тис. дол. США	100682,6	30411,8	37380,7	28590,7	14693,4
Власні кошти підприємств, витрачені на інновації, тис. дол. США	81614,5	29465,1	37380,1	28236,3	14693,4

Джерело: складено авторами за [14]

змін, фінансова та кредитна політика тощо) та ендогенних, якими виступає сама інновація, породжує ефект самогальмування, який виражається у повільності розвитку нового технологічного устрою, недостатності забезпечення ресурсами, недостатньому фінансуванні тощо.

Враховуючі проблеми регіонального інвестиційного розвитку та досвід передових економічно розвинених країн – членів ЄС, можна зробити висновок, що для стимулювання інноваційних процесів в Україні необхідно діяти у таких напрямках:

1) Розвинути ефективну співпрацю з головними країнами – продуцентами і споживачами високих технологій у сфері інноваційної діяльності.

2) Впровадити ефективний досвід фінансування науково-дослідних робіт і інновацій:

– розробити механізм венчурного фінансування та кредитування, який забезпечував би можливість входження банків у власний капітал підприємств;

– створити пакети для інноваційного бізнесу, які передбачають дешеві кредити, субсидії, гранти, кредити з відтермінуванням сплати відсотків, можливість поєднання позики з процентними ставками, які обраховуються на плановому фінансовому результаті нововведення;

– посилити державне фінансування нововведень, а також науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах.

3) Впровадити стратегію інноваційного розвитку, яка передбачає економічне стимулювання інноваційної діяльності, захист прав інтелектуальної власності, фінансову допомогу перспективним науковим розробкам та створення державних і недержавних інноваційних фондів, що акумулюватимуть засоби науки.

4) Розробити механізм стимулювання інвестицій у наукомісткі технології шляхом удосконалення законодавчої бази, податкової політики, впровадження пільгового лізингу і кредитування придбання техніки для організації науково-дослідних робіт.

Ураховуючи важливість проблеми забезпечення інноваційного розвитку регіонів і країни у цілому, необхідно як найшвидше вирішувати питання координації й адаптації інноваційної політики ЄС до загальної національної інноваційної стратегії та державної інноваційної політики.

Висновки. Виявлено, що технологічні лідери країн – членів ЄС будують свою наукову та інноваційну політику за активної взаємодії влади, наукових закладів, громадського суспільства і бізнесу, створюючи єдину інноваційну систему, що призвело до розбудови європейського дослідницького простору, який будується на відкритості до світу і парадигмах відкритої науки і інновацій. Реалізація пріоритетного завдання для України, яке полягає у розвитку інноваційної діяльності, пов'язана з розбудовою українського дослідницького простору на підставі Національного плану дій, який перед-

бачав би відкриту науку, відкриті інновації та підтримку ЄС з імплементації Дорожньої карти ЄДП до національних пріоритетів.

Установлено, що сучасний стан інноваційно-інвестиційної діяльності Запорізького регіону потребує суттєвого поліпшення. Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку області починаючи з 2013 р. постійно зменшується (з 1 144,2 млн. дол. США в 2013 р. до 927,1 млн. дол. США в 2017 р.), хоча за інвестиційною ефективністю регіон у 2017 р. посів третє місце в Україні. В області знижується інноваційна активність промислових підприємств. Загальна сума витрат на інноваційну діяльність із 2011 по 2017 р. скоротилася у сім разів (зі 100 682,6 тис. дол. США до 14 693,4 тис. дол. США). При цьому фінансування здійснювалося переважно за власні кошти підприємств. Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, також знизилася (з 27,6% у 2011 р. до 20,9% у 2015 р.). Відбулося скорочення загальної кількості працівників і наукових кадрів, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок. Кількість працівників із 2011 по 2016 р. знизилася майже на 30%, докторів наук – у два рази, а кандидатів наук – у три рази. Низькою залишається питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової (в середньому з 2011 по 2015 р. вона становить 2,4%).

Показано, що для вирішення завдань регіональної інноваційно-інвестиційної соціально спрямованої політики, яка в кінцевому підсумку передбачає зростання економіки регіону й усієї країни, необхідно, використовуючи досвід країн – членів ЄС, створити умови та розробити програму залучення інвестицій і впровадження інновацій на державному і регіональному рівнях, яка б передбачала достатнє фінансування із коштів держбюджету зі значним пільговим оподаткуванням і кредитуванням.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Регіональна економічна політика Європейського Союзу: досвід для України: монографія / М.С. Гамов та ін. Запоріжжя: ЗНТУ, 2010. 192 с.
2. Розвиток новітніх форм міжнародної економічної інтеграції на початку XXI століття: монографія / О.І. Шнирков, А.С. Філіпенко, Р.О. Заболоцька та ін.; за ред. О.І. Шниркова. К.: Київський університет, 2016. 415 с.
3. Інвестиції та інновації в соціалізації економіки України: теорія, методологія, перспективи: монографія / Л.М. Тимошенко, Н.М. Деева, В.О. Гришкін та ін. Дніпропетровськ: Пороги, 2005. 509 с.
4. Землянкін А.І., Підричєва І.Ю. Нова інноваційна політика Європейського Союзу: досвід для України. Регіональна економіка. 2013. № 2. С. 193–201.
5. Федулова Л.І., Андрощук Г.О. Особливості розвитку інноваційної політики Європейського Союзу: виклики для України. Проблеми науки. 2014. № 7–8. С. 40–46.
6. Матюшенко І.Ю., Михайлова Д.О. Основні напрямки реалізації спільної політики ЄС в галузі досліджень і технологій

- при реалізації стратегії «Європа – 2020». Глобальні та національні проблеми економіки. 2014. Вип. 2. С. 102–107. URL: <http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/21.pdf>.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. К.: Інформаційно-видавничий центр Держстандарту України, 2013. 221 с.
 8. Полякова Ю.В. Порівняльна характеристика інноваційної діяльності ЄС та України. Інноваційна економіка. 2014. № 6. С. 37–42.
 9. Олійник Я.Б., Трусій О.М. Науковий потенціал України: регіональний аспект формування і використання. К.: КНУ ім. Тараса Шевченка. URL: http://www.geopolitika.crimea.edu/archiv/2014/tom/0-v-2/002_oleinik.pdf.
 10. Шнирков О.В. Європейський Союз у глобальному інноваційному просторі: монографія. К.: Київський університет, 2008. 145 с.
 11. Ситников М.М., Лазнева І.О., Єгоров А.О. Вплив прямого іноземного інвестування на активізацію регіонального соціально-економічного розвитку. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 16. С. 81–86.
 12. Офіційний сайт Головного Управління статистики у Запорізькій області. URL: <http://www.investmentzp.org.ua>.
 13. Інвестиційний паспорт Запорізької області-2016. URL: <http://www.zoda.gov.ua/images/articele/original/000067/67590/zaporizhzhja-region-investment-overview.pdf>.
 14. Офіційний сайт Головного Управління статистики у Запорізькій області. URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
 15. Рейтинг инвестиционной эффективности областей. URL: <http://euro-rating.com.ua>.
 16. Рейтинг інноваційної привабливості регіонів. К.: Ін-т економічних досліджень та політичних консультацій, 2013. 47 с. URL: <http://www.invest-lvivregion.com/UserFiles/File/Rejting-invest.pdf>.